

**ANNOTATIES BIJ DE BRIEFWISSELING
MENNO TER BRAAK – VICTOR E. VAN VRIESLAND
op mennoterbraak.nl**

ontleend aan:

De briefwisseling tussen Menno ter Braak en Victor E. van Vriesland, Deel 1 en 2, Ingeleid en van commentaar voorzien door Odette van Heumen, juni 2000, Katholieke Universiteit Brabant, Cultuur en Letteren, Theorie en geschiedenis van de literatuur, ANR: 903701, Begeleider: Léon Hanssen.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Blaricum, 29 juni 1925

G.H. Pannekoek Jr., “Al pratende met...Mr. H.W.J.M. Keuls”, *Den gulden winckel* (1925) 6 ([20]) juni), waaruit: ‘Hij [Keuls] mist den jongen overmoed van Binnendijk, Scholte, Campert, Ter Braak en Van Vriesland. Hij is de studentenjaren ontgroeid, voelt zich in ernstiger gezelschap beter thuis’.

Het in 1902 opgerichte literaire maandblad *Den gulden winckel* had als doel het literaire verkeer tussen critici en lezers te onderhouden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de uitgave gestaakt.

Op 6 juli 1925 zou Ter Braak Van Vriesland in Blaricum bezoeken om het archief van de dichter J.A. dèr Mouw in te zien. Ter Braak werkte op dat moment aan een studie over Dèr Mouw. Na de dood van deze dichter was Van Vriesland diens literaire erfgenaam geworden.

In 1925 viel 6 juli niet op een dinsdag maar op een maandag.

In de nacht van zaterdag 4 juli op zondag 5 juli 1925 zou een midzomernachtsfeest gehouden worden te Blaricum. Dit feest werd georganiseerd door De Distelvinck, een kring van ‘Vrienden van De vrije bladen’. Het ontbijt op zondagochtend zou genuttigd worden te Oud-Naarden aan zee.

Van Vriesland en zijn toenmalige echtgenote, Marie Huguenin Dumittan. Zij trouwden in 1917 in Zwitserland. In 1918 verhuisden zij naar Nederland. Na enige maanden in Rotterdam te hebben gewoond, huurden zij een huis in Blaricum, na een jaar kochten zij een groot buitenhuis even buiten Blaricum, aan de grote hei van Bussum. In 1926 werd Marie geestesziek en zij overleed in 1931.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Eibergen, 30 juni 1925

Henricus Goverdus 's-Gravesande (1882-1965), pseudoniem van G.H. Pannekoek, journalist en letterkundige. Hij was tot 1947 kunstredacteur van *Het vaderland* en is onder meer bekend om de bundel *Sprekende schrijvers* (1935), een bloemlezing uit de interviews die hij maakte voor het tijdschrift *Den gulden winckel*.

Upanishad is Sanskriet en betekent: het vertrouwelijk zitten bij een leraar om te leren. Deze naam komt toe aan een aantal geschriften uit de Indische wijsgerige literatuur. In de upanishaden vond Dèr Mouw verwantschap met wat hij zelf eens innerlijk had beleefd; het lezen ervan gaf hem een schok der herkenning.

Brahman is een Sanskriet woord dat een grote rol speelt in de Indische godsdienst en wijsbegeerte. Het is waarschijnlijk de naam van een fundamentele dragende kracht. In de oudste upanishads is Brahman het oerprincipe dat zich in de schepping ontvouwt, het enig werkelijke achter alle waarneembare verschijnselen.

Dèr Mouw voelde zich één met de natuur, hij nam de verschillende onderdelen van de natuur echter niet waar met een wetenschappelijke belangstelling, maar met een diep doordringen in het wezen van al het levende. In alles zag hij Brahman, het ‘wereld-zelf’ vertegenwoordigd. Zijn dichtbundels *Brahman I* en *Brahman II* verschenen in 1919 en 1920.

Nicolaas Petrus van Regteren Altena (1870-1955), zoon van een orthodox N.H. predikant in Doetichem, doorliep het gymnasium aldaar, waar Dèr Mouw leraar was. Nico van Regteren Altena trouwde met Mej. Ter Braak, werd op deze manier de oom van Menno ter Braak, en werkte als leraar aan het gymnasium te Tiel. Menno ter Braak, die van 1915 tot 1921 dit gymnasium bezocht, kwam door zijn oom in aanraking met de poëzie van Dèr Mouw. Ter Braak heeft zijn essay over Awaita opgedragen aan zijn oom.

Menno ter Braak, “Over Adwaita I-III”, *De vrije bladen* 2 (1925) 11 (november): 299-311. Vervolg: Menno ter Braak, “Over Adwaita IV-VI + Aanteekening”, *De vrije bladen* 2 (1925), 12 (december): 327-338. Dit essay is eveneens opgenomen onder de titel “Dat ben jij” in VW 1: 219-243.

Ter Braak voltooide in 1928 zijn studie aan de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam waar hij Geschiedenis en Nederlands studeerde, met de in het Duits geschreven dissertatie over de middeleeuwse keizer Otto III, getiteld: *Kaiser Otto III. Ideal und Praxis im frühen Mittelalter* (VW 1: 405-609).

Hiermee doelde Ter Braak op een uitgave van de onuitgegeven manuscripten van Dèr Mouw. In 1933 publiceerde Van Vriesland een nog niet voltooide reeks gedichten in Forum. In 1934 gaf hij deze gedichten, met drie vermeerderd, uit in boekvorm.

Jan Remco Theodoor Campert (1902-1943), schrijver. Campert was voorzitter van De Distelvinck, de kring van ‘Vrienden van De vrije bladen’ maar was niet aanwezig bij het midzomernachtsfeest. Hij was naar Brussel vertrokken vanwege een verbroken verlovings (zie ook brief 1, noot 4).

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Blaricum, 17 juli 1925

Tijdens zijn studie werkte Ter Braak mee aan het Amsterdamse studentenweekblad *Propria cures*, hij was redacteur van 2 februari 1924 tot 24 oktober 1925. Van Vriesland doelde hier op “De handelsreiziger” (7 februari 1925) en “De amateurfotograaf” (23 mei 1925), opgenomen in Menno ter Braak, *De Propria cures artikelen 1923-1925* (Carel Peeters ed.), 's-Gravenhage, 1978, resp.: 207-208 en 282-283.

Roel Houwink (1899-1987) was medewerker aan verschillende tijdschriften waaronder *Elseviers maandschrift* (debuut). Verder was hij redacteur van *De vrije bladen* en *Opwaartsche wegen*. Houwink schreef over literaire, pedagogische, theologische en algemeen culturele onderwerpen.

Gerard Lucas Pieter van den Hoek (1892-1916), schrijver. Hij was een bewonderaar van Stendhal, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant en Jac. van Looy. Over het algemeen wordt zijn werk gezien als een voortzetting of verdieping van de Vlaamse en Nederlandse naturalisten. Hij debuteerde in 1911 in *Elseviers geïllustreerd maandschrift*. Verder verschenen verhalen van hem in *De gids* en *De nieuwe gids*.

Van Vriesland noemde een werk van Van den Hoek met de titel *Gevloekte thuiskomst*. Hij bedoelde *De verwenschte thuiskomst* (Amsterdam, 1913). In dit naturalistische verhaal komt een Friese zeeman na veertig jaren varen thuis bij zijn vrouw en zoon en daar loopt hij op tegen een muur van wrok en stilzwijgen. De ellende en de verlatenheid slepen de zeeman tenslotte het graf in.

Jules Renard, Frans schrijver (1864-1910). Hij schreef gedichten, realistische romans en toneelstukken en was één van de oprichters van de *Mercure de France* (1890).

Kasimir Edschmid, oorspronkelijk: Eduard Schmid (1890-1966) was dichter en theoreticus van het Duits expressionisme. Hij publiceerde in 1917 een manifest waarin hij het dichterlijk expressionisme uitlegt. Volgens hem moest er een nieuw wereldbeeld geschapen worden, dat wil zeggen dat de expressionist de mens opnieuw tot centrum van het heelal moest maken. Het expressionisme manifesteerde zich in Duitsland omstreeks 1910. Hier had deze beweging vooral een humanitair karakter. Zij kenmerkte zich enerzijds door verzet tegen burgerlijke gezapigheid, tegen het causale denken en het positivisme. Anderzijds streefde zij naar een nieuwe, socialere mensheid en naar een overwinning van het individualisme.

Carl Sternheim (1878-1942), Duits expressionistisch toneelschrijver en novellist. Hij was gefascineerd door de mens die zich boven en buiten de maatschappij beweegt uit zelfbewustzijn. In zijn werk laat hij de consequenties van hoogmoed, autoritarisme en materialisme zien.

Het is opmerkelijk dat Van Vriesland hier de namen Brecht, Bronnen en Kafka noemde. In 1925 waren zij nog vrij onbekend. Van Vriesland bestempelde deze schrijvers dan ook niet voor niets als de 'jongste' expressionisten. Edschmid en Sternheim beschouwde Van Vriesland in 1925 als de 'bekende' expressionisten.

Bertolt Eugen Friedrich Brecht (1898-1956), Duits dichter en toneelschrijver. In het voetspoor van het expressionisme schreef Brecht werken die een mengeling zijn van naturalistische en expressionistische elementen. In de eerste periode van zijn literaire productie waren alle stukken variaties op het thema van de maatschappelijke outsider in een wereld, die de ondergang tegemoet snelt. De tweede periode van zijn schrijverschap stond in het teken van de theoretische analyse van het episch toneel en de studie van het marxisme.

Trommeln in der Nacht (München, 1920, première 1922). Het is een tijdstuk in vijf bedrijven waarbij de novemberrevolutie en de Spartakistenopstand van 1918 de achtergrond vormen. Brecht schildert via zijn hoofdpersoon het type van de kleine burger, wiens politieke onwetendheid hij aan de kaak stelt.

Arnolt Bronnen, oorspronkelijk: Arnold Bronner (1895-1959), Duits toneel- en romanschrijver. Hij behoorde in de jaren twintig met Brecht en Ferdinand Bruckner tot de avantgarde van het Berlijnse toneel.

Bronnen schreef geen werk met de titel *Der Vater*. Het is dan ook niet duidelijk op welk werk Van Vriesland doelde.

Het is onduidelijk welk werk Van Vriesland hier bedoelde. Bronnen schreef geen werk met de titel *Schekpirs tod* noch met een soortgelijke titel.

Franz Kafka (1883-1924), Duitstalig schrijver te Praag van joods-Tsjechische afkomst. Zijn werk wordt gekenmerkt door een existentialistische thematiek: de omringende wereld biedt geen zekerheid aan de mens.

In *Der Heizer* (Leipzig, 1913) is Karl Rossman de zoon die op jeugdige leeftijd in verband met een liefdesaffaire met het dienstmeisje door de vader het huis wordt uitgezet. De jongen vertrekt naar Amerika om een nieuwe bestemming te vinden en een nieuwe vader. *Der Heizer* is het eerste hoofdstuk van de latere onvoltooide roman *Amerika* (1927).

Menno ter Braak, "De Amateurfotograaf", *De Propria cures artikelen 1923-1925*, waaruit: 'Langs het kiezelig pad gaat zijn sloffende tred.'

Menno ter Braak, "De Amateurfotograaf", *De Propria cures artikelen 1923-1925*, waaruit: 'Angst snoert weer zijn keel.'

Menno ter Braak, "De Amateurfotograaf", *De Propria cures artikelen 1923-1925*, waaruit: 'En hij prevelt een onhoorbaar gebed, dat hem doet blozen: 'God, laat ze scherp zijn!''

Menno ter Braak, "De Amateurfotograaf", *De Propria cures artikelen 1923-1925*, waaruit: 'Het glanzend meer, de smartelijk dennen en het verwezen torentje wonen voorgoed in een schurend chassis bij hem.'

Menno ter Braak, "De Amateurfotograaf", *De Propria cures artikelen 1923-1925*, waaruit: 'Onder zijn tastend beproeven kruipt en verwijdt de weeke waaier van het diafragma...'

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Blaricum, 15 september 1925

De toezending betreft het manuscript van het essay van Ter Braak over Dèr Mouw.

Albert Verwey, "Johan Andreas dèr Mouw: Brahman", *De beweging* 15 (1919) 10 (oktober): 244-250.

Menno ter Braak, "Over Adwaita I-III", *De vrije bladen* 2 (1925) 11 (november), waaruit: 'Is het dan wonderlijk, dat de dichter, "boven werkelijkheidswaan gerezen", gloriënd in een herwonnen kindsheid, het geliefde beeld aangreep, het eenzame, nog niet uitgebuitede symbool?'

Menno ter Braak, "Over Adwaita IV-VI + Aanteekening", *De vrije bladen* 2 (1925) 12 (december), waaruit: 'Dit is Adwaita's belangrijkheid als dichter'.

Menno ter Braak, "Over Adwaita IV-VI + Aanteekening", *De vrije bladen* 2 (1925) 12 (december), waaruit: '[...] het woord, vaak schijnbaar zorgeloos geordend in den zin, die

geen bijzonderen bouw verraaft, wordt aangeboord tot den bodem van zijn kracht, wordt kostbaar. ... Waar beelden en woorden terugkeeren, (het fatale moment aan dezen dichter, die zich in een zoo uitgesproken “ééne” verhouding tot zijn wereld had gesteld) verslapt die macht’.

Frederik van Eeden (1860-1932), schrijver. Hij richtte samen met Willem Kloos, Albert Verwey, Frank van der Goes en Willem Paap *De nieuwe gids* op. Toen het in 1893 tot een breuk kwam in *De nieuwe gids* vervreemde Van Eeden van zijn oude vrienden en stichtte hij in 1898 de kolonie ‘Walden’ waar de opbrengst van de grond gemeenschappelijk zou worden verdeeld. Nadat deze onderneming mislukt was, begon Van Eeden zich te interesseren voor de oosterse mystiek. Tenslotte ging hij na een veel bewogen leven over tot het katholicisme. Van Eeden schreef in totaal vier artikelen over Dèr Mouw. Het is niet met zekerheid te zeggen welke drie artikelen Van Vriesland bedoelde.

Frederik van Eeden, “Adwaita.(Dr. J.A. dèr Mouw)”, *De groene Amsterdammer*, 19 juli 1919.

Frederik van Eeden, “Adwaita’, *De groene Amsterdammer*, 15 november 1919.

Frederik van Eeden, “Brahman. Door Johannes Andreas dèr Mouw (Adwaïta)”, *De groene Amsterdammer*, 27 augustus 1921.

Frederik van Eeden, “Adwaïta’s virtuositeit”, *De groene Amsterdammer*, 17 september 1921.

Op 14 augustus 1893 trouwde Dèr Mouw met de twintigjarige Hendrika Wijnanda (‘Nans’) van Enst (1872-1935). Het huwelijk bleef kinderloos; in 1900 werd een pleegdochtertje, Hetty, aangenomen. Begin december 1904 verhuisde Dèr Mouw met zijn vrouw en dochter naar Rijswijk. In januari 1907 vertrok het gezin naar ’s-Gravenhage, waar zij een huis hadden gehuurd.

Van Vriesland schreef in *De nieuwe Amsterdammer* (2 augustus 1919) een herdenkingsartikel dat voornamelijk was bedoeld als afweer tegen Van Eeden (zie brief 9). Van Eeden benadrukte in zijn artikelen over Dèr Mouw zijn persoonlijke relatie met de wijsgeer-dichter. Hij beschouwde Dèr Mouw als zijn geestverwant. Van Vriesland was van mening dat niemand aanspraak kon maken op Dèr Mouw.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Amsterdam, 28 september 1925

Zie de brief van Van Regteren Altena aan Ter Braak van 15 september 1925, waarin hij zeer lovend was over het essay van Ter Braak. Hij vreesde aanvankelijk dat Ter Braak zijn krachten had overschat met het schrijven van het essay. Achteraf vond Van Regteren Altena dit het beste stuk dat Ter Braak tot dan toe geschreven had.

“Nocturne”, *De gids* 88 (1925) 1 (januari): 76. Het gedicht is later opgenomen in: Victor E. van Vriesland, *Verzamelde gedichten*, Amsterdam, 1968: 59.

De gids was een Nederlands literair maandblad, dat in 1836 werd opgericht en in 1837 voor het eerst verscheen. De inhoud van het blad is in de loop der jaren aan veel wisselingen onderhevig geweest; soms sterk cultureel, soms ook sociaal en politiek georiënteerd. Vaak ook kwamen deze verschillende aspecten samen en werd dit veelzijdige karakter weerspiegeld in een gemengde redactiesamenstelling van letterkundigen, wetenschappers en journalisten.

In 1885 verscheen het eerste nummer van *De nieuwe gids*, het tijdschrift van de jonge schrijvers die onze literatuur radicaal wilden vernieuwen. De naam van het tijdschrift was met uitdagende bedoeling gekozen: terwijl het gevestigde tijdschrift *De gids*, in 1837 door Potgieter opgericht, aan de jonge schrijvers geen ruimte gaf, zou *De nieuwe gids* hét tijdschrift worden waarin de nieuwe ideeën over kunst en maatschappij zouden worden verdedigd.

Tijdens zijn gymnasium-tijd publiceerde Van Vriesland enkele jeugdedichten in *De nieuwe gids* en in *De beweging*. Deze jeugdedichten zijn later gebundeld in *Voorwaardelijk uitzicht* (Amsterdam, 1929). In de gedichten staan de desillusie van het levensverlangen en de machteloosheid tegenover het lot centraal. Ter Braak doelde hier op “Sancta vita mystica”. Dit gedicht is samen met enkele andere jeugdedichten opgenomen onder de titel ‘Verzen’ in: *De nieuwe gids* 26 (1911), tweede halfjaar (november): 657-659.

De delen I, II en III van het essay over Dèr Mouw verschenen niet in het oktober-nummer van *De vrije bladen*, maar in het november-nummer. De delen IV, V en VI werden niet gepubliceerd in het november-nummer, maar in het december-nummer.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Amsterdam)

Van Vriesland doelde op een exemplaar van het essay dat Ter Braak schreef over Adwaita en dat in 1925 in november en december in *De vrije bladen* zou verschijnen.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Amsterdam)

Blaricum, 5 oktober 1925

Dit betreft de bibliografische ‘aanteekening’ die verscheen bij het tweede deel van Ter Braaks essay over Adwaita in *De vrije bladen* 2 (1925), 12 (december): 338.

Van Vriesland doelde hier op zijn ‘Aanteekening’ in J.A. dèr Mouw: *Brahman II*, Amsterdam, 1920: 547-548.

Menno ter Braak, “Over Adwaita IV-VI + Aanteekening”, *De vrije bladen* 2 (1925) 12 (december), waaruit: ‘De “Jeugd-cyclus”, voor “Brahman” bestemd, bleef door den dood van den dichter onvoltooid, en daarmee nog helaas onbekend; de grieksche, latijnsche en fransche poëzie is, op een uitzondering na, niet gedrukt’.

Ludwig Coellen, “Das Sein als Grenze des Erkennes”. Dèr Mouw besprak dit artikel onder de titel “Ludwig Coellen’s kennistheorie”, *Tijdschrift voor wijsbegeerte* 5 (1912): 262-309.

K.H.E. de Jongh, “Das antike Mysterienwesen in Religionsgeschichtlicher, ethnologischer und psychologischer Beleuchtung”. Dit artikel besprak Dèr Mouw onder de titel “Misbruik van Mystiek”, *Tijdschrift voor wijsbegeerte* 9 (1916): 453-478.

In zijn uiteindelijke ‘aanteekening’ in *De vrije bladen*, noemde Ter Braak wel Dèr Mouws bespreking van het artikel van De Jongh, maar niet Dèr Mouws bespreking van het artikel van Coellen.

J.A. dèr Mouw, “Iets over kennistheorie”, *De tijdspiegel* 63 (1907), tweede deel: 395-421.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland (Blaricum)

Amsterdam, 6 oktober 1925

Hendrik Marsman (1899-1940), dichter, prozaïst en essayist. In 1921/1922 bezocht hij Duitsland en raakte onder invloed van het daar opgekomen expressionisme. Hij werd al spoedig de verkondiger van het vitalisme.
In een brief van 14 oktober 1925 aan Ter Braak reageerde Marsman op de proef van het artikel over Dèr Mouw en feliciteerde hem met het stuk. Marsman bezorgde de revisie van het essay.

Ter Braak noemde wel de bespreking van het artikel van De Jongh, echter niet de bespreking van het artikel van Coellen in de uiteindelijke ‘aanteekening’.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Amsterdam)

Blaricum, 11 oktober 1925

Deze brief is gedateerd ‘Zondag’, met het poststempel van maandag 12 oktober 1925.

V.E. van Vriesland, “Letterkundige beschouwingen VII”, *De nieuwe Amsterdammer*, 2 augustus 1919. In dit artikel ging Van Vriesland kort in op de verhouding van Adwaita tot zijn tijdgenoten.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Amsterdam)

Londen, 20 januari 1926

Dit is een prentbriefkaart uit Londen met het opschrift: LONDON TRAFALGAR SQUARE.
Hij is gericht aan Ter Braak, per adres Henny Scholte, Valeriusstraat 213, Amsterdam.
Op deze prentbriefkaart staat een handgeschreven toevoeging van Ter Braak:

‘De jeugdige dichter D.B.
Die sloeg bij Pom een te begraven lijk.
En wat die jongen
daarmee is begonnen
was zielig en verre van zindelijk.’

De verwijzing ‘Pom’, geldt Martinus Nijhoff (1894-1953). Met ‘D.B.’ bedoelde Ter Braak D.A.M. Binnendijk (1902-1984). De datum van het poststempel is 20 januari 1926. Het is mogelijk dat Ter Braak meteen na ontvangst dit vers waarmee hij afstand neemt van Binnendijk als dichter, heeft geschreven. Het kan ook zijn dat Ter Braak deze kaart later weer eens onder ogen heeft gekregen en er toen deze toevoeging heeft bijgeschreven.

Datum poststempel.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Amsterdam)

Den Haag, 4 december 1927

Op de achterzijde van deze briefkaart staat een handgeschreven toevoeging van Ter Braak:
‘W. Leeuwenberg.
Banstr.58.
restantje [xxx] kaarten.
Telegraaf bellen.
[xxx] bellen (Param;datum).
Bloemen Netty.
Briefk. [xxx],[xxx].
Dirk.’

Ter Braak heeft deze briefkaart waarschijnlijk als notitieblaadje gebruikt.

Deze briefkaart is gedateerd ‘Zondag’, met het poststempel van maandag 5 december 1927.

Deze brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

Dit betreft het plan dat door Ter Braak beschreven wordt in de brief die niet is teruggevonden. Het gaat hier om het idee van Dèr Mouws poëzie een bloemlezing samen te stellen.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Den Haag, 5 december 1927

In 1918 had Dèr Mouw contact gehad met uitgever W. Versluys (1851-1937) over de uitgave van zijn poëtisch werk. Hij wilde dat het eerste deel in december 1918 zou verschijnen, door omstandigheden werd de uitgave steeds verdaagd. Op 29 juli 1919, drie weken na het

overlijden van Dèr Mouw, verscheen het eerste deel *Brahman*. Het tweede deel, waarvan de volgorde nog niet geheel was vastgesteld verscheen in 1920, verzorgd door Van Vriesland.

Ter Braak had verschillende essays, waaronder het essay over Dèr Mouw, ter publicatie aangeboden aan uitgeverij Em. Querido. De uitgever voorzag echter te weinig belangstelling. De publicatie is dan ook nooit gerealiseerd.

C. Nypels (1895-1952), drukker en uitgever. Hij zou de bloemlezing aanvankelijk gaan uitgeven. Uiteindelijk verscheen de bloemlezing in 1961 bij uitgeverij G.A. van Oorschot.

Henricus Wybrandus Jacobus Maria Keuls (1883-1968), dichter en jurist. Als jurist gaf hij Van Vriesland advies over zijn onderhandelingen met uitgever W. Versluys in verband met de bloemlezing van de gedichten van Dèr Mouw.

Toen zijn eerste echtgenote, Marie Huegenin Dumittan, in 1926 een psychose kreeg, deed Van Vriesland hun huis in Blaricum op slot en is er nooit meer teruggekeerd. Hij was ontheemd en woonde in 1927 afwisselend in 's-Gravenhage en in Rotterdam.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Den Haag, 9 januari 1928

De brief van Keuls is niet bewaard gebleven.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Amsterdam, 10 januari 1928

De doorslag van de brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

27 november 1932

V.E. van Vriesland, "Kroniek van het proza", in: *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, n.a.v. Menno ter Braak, *Démasqué der schoonheid*. Met een voorrede van E. du Perron, Rotterdam, 1932.

Het hoofdstuk 'Le bon genre' in Menno Ter Braak: *Démasqué der schoonheid* (VW 2: 615-646).

Joost van den Vondel (1587-1679), schrijver. Hij schreef aanvankelijk in rederijkerstijl, later schreef hij hekeldichten. Hij verdiepte zich in de klassieke verbeeldingswereld en maakte vele vertalingen onder anderen van Seneca's *Troades* (1625), Ovidius' *Heroides* (1641) en Sophocles' *Koning Epides* (1660). Zijn bekendste tragedies zijn: *Gijsbrecht van Aemstel* (1637), *Lucifer* (1654), *Jephta* (1659) en *Adam in ballingschap* (1664).

Paul Valéry (1871-1945), Frans dichter en essayist. Na een aantal symbolistische jeugdedichten wijdde hij zich aan studies over esthetica en wijsbegeerte. Valéry heeft een zeer uitgebreid oeuvre op zijn naam staan met studies over literatuur en poëzie (het creatieve proces) en politiek.

Homerus (achtste-negende eeuw voor Chr.), Grieks episch dichter. Wat over zijn leven en zijn persoon in de oudheid wordt verteld, berust op legende en geromantiseerde levensgeschiedenis. De epische gedichten *Ilias* en *Odyssee* worden aan Homerus toegeschreven.

Herman Gorter (1864-1927), dichter. Zijn episch-lyrisch natuurgedicht *Mei* wordt over het algemeen beschouwd als het hoogtepunt van de poëzie der Tachtigers. Zijn episch gedicht *Pan* is een poging om de marxistische levensvisie tot uitdrukking te brengen. Hij maakte verder een diepgaande studie van het verband tussen maatschappij en dichterschap, naar aanleiding van dichters als Homerus, Vergilius, Dante, Shakespeare, Goethe en Vondel.

Victor E. van Vriesland, "Kroniek van het proza", *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: 'De opvatting van Ter Braak, - in de termen der psycho-analyse vertaald, - dat kunst een overcompensatie is van infantiele minderwaardigheidscomplexen, moge, zoals hij haar uitwerkt, aantrekkelijk zijn, zij geldt toch slechts voor een bepaald soort van "officieele kunst", "de volmaakte vorm", "het complete vakmanschap". En bovendien: wat kan het genot dat een kunstwerk ons geeft, uitstaande hebben met een zielkundige verklaring van zijn ontstaan? Dit althans niet, dat het laatste uitgespeeld wordt om het eerste te kleineeren of te ontkennen. Het zou immers ook geen argument tegen de meeningen, in dit essay verkondigd, zijn, als wij er, niet een overcompensatie, maar een afreagerende sublimering van diezelfde complexen in aantoonen'.

Sigmund Freud (1856-1939), Oostenrijks psycholoog, grondlegger van de psychoanalyse en de dieptepsychologie. Hij deed ontdekkingen op het gebied van de betekenis van de dromen, de neurosenleer en de leer der perversiteiten.

Victor E. van Vriesland, "Kroniek van het proza", *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: 'Ter Braak geeft echter bovendien nog blijk van onontvankelijkheid op het gebied der letteren dat hij beoordeelt. Wanneer hij zegt "Vondel's poëzie moet schoon worden gedeclameerd, maar vooral niet vertaald: dat is het criterium", begaat hij dezelfde misvatting als Carry van Bruggen, die ook voor nationaal taaleigen als voorwaarde tot taalschoonheid blind was en het geloof aan de onvertaalbaarheid van het eigenlijke in de literatuur onder taalfetischismen rekende. Deze overigens typisch autodidactische opvatting is stellig op Ter Braak van invloed geweest, gelijk heel het theoretische deel van Carry van Bruggen's geschriften vooral zijn vroeger werk en met name *Het Carnaval der Burgers* heeft geïntroduceerd'.

Carry van Bruggen, pseudoniem van Carolina Lea de Haan (1881-1932), schrijfster. In het werk van Van Bruggen staan vaak haar joodse jeugdervaringen centraal. Haar essay *Prometheus* (1919) heeft invloed gehad op werk van Ter Braak, met name op zijn werk *Het Carnaval der Burgers*. In *Prometheus* behandelde Van Bruggen onder meer de tegenstelling collectiviteit tegenover individu en de tegenstelling eenheidsdrift tegenover distinctiedrift.

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: ‘Volgens hun redeneering zouden Valéry, Homerus, Gorter, in het Esperanto of Papiamento of Chineesch overgebracht, niet aan waarde verliezen, anders deugen zij niet: ziedaar den vorm als een losse en verwisselbare aankleding van den inhoud beschouwd, de techniek als een seniele superstitie’.

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: ‘Wij weten het nu langzamerhand wel, dat de uitsluitende kunsttheoretici een te beperkten gezichtskring hebben – wat bewijst dat tegen de kunst? Wat bewijst het anders dan den beperkten gezichtskring van Ter Braak zelf, wanneer hij – in een proza zoo voortreffelijk dat zijn practijk beter blijkt dan zijn theorie – Engelman’s vers [Vera Janacopoulos], een der mooiste gedichten van onze taal, wel uit de hoogste goedgunstig als een lief spelletje wil aanvaarden? Drong hij misschien alleen zoo op dit démasqué aan, omdat hijzelf op dit bal der schoonheid een muurbloempje was gebleven? Maar met deze algemeene formulering van hem kunnen wij zonder voorbehoud meegaan: “onberispelijk de schoonheid dienen is voor alles: pretentieloos de schoonheid dienen; in de schaduw der vergankelijkheid, als een functie, die fungeert en anders niet” ’.

Johannes Aloysius Antonius Engelman (1900-1972), dichter. Hij werd beïnvloed door Marsman en zijn intens beleefd geloof. In *Tuin van eros* (1932) met daarin het gedicht “Vera Janacopoulos”, naar de erin bezongen Grieks-Braziliaanse zangeres, toont Engelman zijn zuivere liefdespoëzie.

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: ‘Men vraagt zich echter af of juist de natuur niet die meerzijdigheid aan zich heeft waar de schrijver zoo groote bewaren tegen koestert, en of de niet-kiezende, van alle wallen etende, speelsche, aesthetische, voorkeurlooze, agnostische geest van b.v. een Anatole France niet evenzeer, in zeker opzicht, als een natuurkracht moet worden aangemerkt. Het zwak voor de eenzijdigheid is bij een zoo verstandig man als Ter Braak overigens natuurlijk...objectief en veelzijdig, daar hij elke eenzijdigheid hoogacht die uit innerlijke noodzaak en overtuigde keus voortkomt.. Alleen tegen de, kwasi-objectief veelzijdige, aesthetische eenzijdigheid kant hij zich’.

Anatole France, pseudoniem van Jacques Anatole François Thibault (1884-1924), Frans romanschrijver, essayist en criticus. Het eerste deel van zijn leven richtte zijn werk zich op de godsdienst. Tijdens het tweede deel van zijn leven, voerde hij voornamelijk de strijd op politiek en sociaal terrein. In 1921 ontving hij de Nobelprijs voor literatuur.

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 26 november 1932, waaruit: ‘Tegenover Ter Braak’s wanbegrip, verguizing, geringschatting en miskenning van de schoonheid, gelijk wij die begrijpen, aanvaarden wij intusschen gaarne den gesmaden naam van aestheten als eerenaam, zulk een, als Barlémont, óók zonder het te bedoelen, in het leven riep met zijn misplaatst hooghartige woorden tot Margaretha van Parma: “Ne craignez rien, Madame, ce ne sont des gueux!” ’.

Charles Barlaymont (of Berlaymont), graaf van (1510-1578), Zuid-Nederlands politicus, verdediger van het absolutisme. Bij het aanbieden van het smeekschrift van de edelen in 1566 aan Margaretha van Parma heeft hij tegenover haar het woord ‘gueux’ of bedelaars gebruikt, waarvan de naam ‘geuzen’ afkomstig is.

Menno ter Braak, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 13 januari 1933, n.a.v. Rudolf Thiel, *Die Generation ohne Männer*.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Rotterdam, 5 januari 1933

De verwijzing 'Truida' geldt mevrouw G. ter Braak, de jongste zuster van Menno ter Braak. Truida ter Braak en Van Vriesland hadden in de jaren 1932-1933 enige tijd een verhouding. Toen de relatie werd verbroken, mengde Ter Braak zich in de zaak en haalde zich daardoor de woede van Van Vriesland op de hals. Ter Braaks toekomstige vrouw Ant Faber wees hem er op dat hij zijn boekje te buiten ging.

Verg. Menno ter Braak aan E. du Perron, 5 januari 1933, waaruit: '*Mijn* laatste dagen zijn volkomen verpest door het individu van Vriesland, mede een van de grootste lafbekken, die er op god's aardbodem rondlopen. Als je mijn vorige brief kreeg, weet je, hoe hij zich gedragen heeft: een joodsche cômpute van Valmont en 1e neveu de Rameau. Gelukkig heeft Truida de knoop doorgemaakt en hem de bons gegeven; mij heeft hij op alle mogelijke manieren ontdoken, maar ik heb hem nu a.s. Maandag een gesprek opgedrongen, waarin hij het één en ander van mij hooren zal. Mijnheer is n.b. verontwaardigd, dat ik mij met deze zaak bemoei en vindt dat "burgerlijk". Enfin, het heeft dit voordeel, dat ik mijn vriendschap nog iets preciezer kan afgrenzen. Het meest irriteert mij de *sloomheid*, waarmee hij alles behandelt; in mijn bed maft en iedere opheldering als te veel moeite beschouwt. –De komische zijde van het geval zal zonder twijfel zijn, dat ik als medewerker uit de N.R.Ct. verdwijnen en waarschijnlijk "Forum" voortaan "zuur" besproken zal worden. Zoo zijn deze heeren nu eenmaal, ik weet het uit ervaring; het is zelfs duidelijk dat er in dit geval niet onduidelijk gespeculeerd wordt op mijn angst voor den machtigen N.R.Ct.-redacteur. Bah! Maar laat ik je hiermee niet langer vervelen; het voornaamste is, dat Truida nu den rol van den "boucher éloquent" duidelijk ziet. Te voorkomen schijnt zoiets niet, zelfs een bescheiden aesthetiek schijnt bij de keuze van den ontmaagder te ontbreken. De smoesjes van den man zijn, als gewoonlijk, aandoenlijk libertijnsch; Kringstijl...'

Deze brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

Uit de brief van 6 januari 1933 die Van Vriesland schreef, blijkt dat Van Vriesland Ter Braak inderdaad gebeld heeft.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 6 januari 1933

Ter Braak liet Van Vriesland op zondag 8 januari 1933 weten geen afspraak te willen maken.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland (Rotterdam)

Rotterdam, 8 januari 1933

Dit telegram van Van Vriesland is niet bewaard gebleven.

Het kon niet met zekerheid worden gezegd op welke Polgar Ter Braak doelde. Mogelijk bedoelde hij Alfred Polgar (1873-1955). Oostenrijks schrijver en satirisch criticus. Hij was tot 1933 werkzaam als theatercriticus in Wenen en Berlijn en werd beschouwd als de meester van het feuilleton. Ter Braak bedoelde wellicht één van Polgars volgende werken: *Gestern und Heute* (1922), *An den Rand Geschrieben* (1926) of *Bei dieser Gelegenheit* (1930). Het kon niet met zekerheid worden achterhaald welke Ross Ter Braak bedoelde. Mogelijk doelde Ter Braak op William David Ross (1877-1971), Schots wijsgeer en filoloog. Het zou kunnen gaan om *Aristotle* (1923) of *The right and the good* (1930).

Charles Edgar du Perron (1899-1940), schrijver. Hij debuteerde in 1919 met een stuk over Indische Letterkunde in *Het indische leven*. Tot in 1927 gaf hij, voornamelijk in eigen beheer, dichtbundels en verhalen uit; voordat hij redacteur van *Forum* werd, werkte hij aan verschillende tijdschriften mee. Ten tijde van *Forum* publiceerde hij o.a. in: *Den gulden winckel*, *De gids*, *Groot Nederland*, *Critisch bulletin*, *Het vaderland* en *Die Sammlung*. Du Perron en Ter Braak golden als boezemvrienden.

Everard Bouws (1900-1978), letterkundige en redactie-secretaris van *Forum*. Hij publiceerde vertalingen van H. Marsman en J. Slauerhoff in de *London Mercury*.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland (Rotterdam)

Rotterdam, 14 januari 1933

Dit telegram van Van Vriesland, waarover Ter Braak al eerder sprak in zijn brief van 8 januari 1933, is niet bewaard gebleven.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Rotterdam)

Brussel, 27 februari 1933

Datum poststempel.

Wie werd bedoeld met 'Nelly', kon niet worden achterhaald.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Rotterdam, 29 oktober 1933

V.E. van Vriesland, “Kroniek van het Proza...”, in: *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 28 oktober 1933, n.a.v. Menno ter Braak, *Dr. Dumay verliest...*, Rotterdam, 1933.

In *Dr. Dumay verliest...* draait het om Victor Dumay, leraar aan een gymnasium. Hij heeft een vriendin Marie met wie hij een hechte band heeft maar met wie hij heeft afgesproken niet in elkaars gevoelens door te dringen. Tijdens een treinreis beschermt Dumay een meisje, Karin, tegen een dronken man en er ontstaat een relatie. Na verloop van tijd verlopen zij zich, maar zij hebben een moeizame relatie mede doordat Dumay niet in staat is zich met hart en ziel aan Karin te geven, evenmin kan hij al de liefde die Karin hem geeft in zich opnemen. Karin voert de druk op door spullen aan te schaffen voor als ze later getrouwd zijn en zo hun leven samen uit te stippelen. Dit wordt Dumay te veel, hij realiseert zich dat hij zich vergist heeft voor wat betreft zijn gevoelens voor Karin en verbreekt zijn relatie met haar. Uiteindelijk keert hij terug naar Marie, zijn ware geestverwant.

Gustave Flaubert (1821-1880), Frans schrijver. Zijn romans, die een nauwkeurige en objectieve beschrijving van de werkelijkheid geven, zijn geschreven na uitvoerige documentatie. Naar aanleiding van zijn roman *Madame Bovary* (1857) duidt men met ‘bovarisme’ de neiging aan om de werkelijkheid te verdringen door een geïdealiseerd beeld van zichzelf te maken, zoals Emma Bovary dit doet.

Menno ter Braak, *Politicus zonder partij* (VW 3:13-190). In dit essay geeft Ter Braak zich rekenschap van zijn eigen ontwikkelingsdrang en rekent hij af met de alom heersende zwendel met zogenaamde hogere of geestelijke waarden, die hij als eigenbelang ontmaskert (Nietzsche) en waartegenover hij zijn ideaal van de ‘honnête homme’ stelt. Deze ontmaskering van schijnwaarden is eveneens terug te vinden in *Het tweede gezicht* (1935).

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 28 oktober 1933, waaruit: ‘Wonderlijkerwijs dreef deze neiging hem echter van den vereerden Stendhal (wiens onbevangeheid met een zoo opzettelijken programmatischen zelfdwang en krachtontplooiing immers onvereinigbaar bleek) in de richting van den verguisden Flaubert naar den vurig gehaten Robbers c.s.’.

Stendhal, pseudoniem van Henri Beyle (1783-1842), Frans romanschrijver uit de romantische school. Het grootste deel van zijn oeuvre bleef tijdens zijn leven onuitgegeven, het bestaat uit persoonlijke geschriften, dagboeken, herinneringen, onvoltooide romans, die pas vanaf 1885 het licht zouden zien.

Herman Robbers (1868-1937), schrijver en criticus. Van 1905 tot 1937 was hij redacteur van *Elseviers geïllustreerd maandschrift* waarin hij gezaghebbende kritieken schreef. Verder was Robbers mede-oprichter van de Vereniging voor Letterkundigen. Zijn romans beschrijven het leven van de gegoede burgerij.

Max Donner, personage uit *Dr. Dumay verliest...* Donner is een oude studievriend van Victor Dumay. Wanneer zij elkaar voor het eerst sinds lange tijd weer ontmoeten, ontdekt Dumay dat zij erg veel van elkaar verschillen. Hij vindt Donner energieke en avontuurlijker dan zichzelf.

Victor E. van Vriesland, “Kroniek van het proza”, *Nieuwe Rotterdamsche courant*, 28 oktober 1933, waaruit: ‘Men stelle zich de anomalie voor: Ter Braak, die nooit genoeg woorden genoeg had om Robbers, Jo van Ammers-Küller e.d. te kleineeren en zelfs, het vooroordeel eener onbelesen generatie trouw navolgend, den onsterflijken Flaubert verwierp, schrijft een psychologischen roman, die – zijn stellig voortreffelijke kwaliteiten buiten beschouwing gelaten – bij de groote serie vaderlandsche romans aansluit van hen, voor wie de grote Franschman een geëerd voorbeeld was.’

Le Rouge et le Noir (1830). De roman van Stendhal bevat een zedenschildering van Frankrijk in het tijdperk na Napoleon. De hoofdpersoon is in conflict met de maatschappij; hij is een man die er vurig naar streeft te heersen en zich te beheersen. Maar zijn wil tot macht is tot mislukken gedoemd.

Vie de Henri Brulard (1835), deze roman van Stendhal mag gerekend worden tot zijn intieme geschriften. In dit werk wil hij zich in alle oprechtheid zo nauwkeurig mogelijk doen kennen. Zijn jeugdindrukken staan centraal en hij probeert de innerlijke logica van zijn gevoelsleven bloot te leggen.

Madame Bovary (1857), roman van Gustave Flaubert. Emma Bovary, de echtgenote van Charles Bovary, een arme dorpsarts, verveelt zich in haar saaie provinciaal bestaan. Een kasteelheer zal Emma zonder veel moeite weten te veroveren.

Hij wordt als minnaar opgevolgd door een notarisklerk, om wie Emma in financiële moeilijkheden raakt. Radeloos geworden, pleegt zij zelfmoord door zich te vergifigen.

De vrije bladen, Nederlands letterkundig tijdschrift, opgericht in 1924 door oud-medewerkers aan *Het getij*, dat in 1922 in andere handen was overgegaan. De eerste redacteurs waren Van Wessem, Van den Bergh en J.W.F. Werumeus Buning, later hebben onder anderen Houwink, Marsman, C.J. Kelk en D.A.M. Binnendijk deel uitgemaakt van de redactie. Van Vriesland was redacteur van 1932 tot 1938. Ter Braak was redacteur in 1939 en 1940. Zij behoorden ook tot de medewerkers, samen met onder anderen Slauerhoff, Den Doolaard, Vestdijk, Hendrik de Vries, Theun de Vries en Nijhoff. Gedurende enkele jaren heeft Marsman een leidende positie ingenomen, zodat zijn naam, met die van Slauerhoff die als één van de grotere creatieve talenten in deze kring werd gezien, het sterkst aan het tijdschrift verbonden is. Een ander punt dat sterk verbonden is met *De vrije bladen* is de Prisma-discussie. In 1930 ontstond naar aanleiding van de door Binnendijk samengestelde bloemlezing van jongere dichters de Prisma-discussie, waarin met name Ter Braak en Du Perron stelling namen tegen epigonisme en vormfetisjisme. Deze polemiek werd mede de aanleiding tot het oprichten van het meer op de 'vent' dan op de 'vorm' gerichte tijdschrift *Forum*.

Menno ter Braak
aan
Victor van Vriesland

Eibergen, 31 oktober 1933

Het betreft hier een brief van Maurice Roelants aan Ter Braak van 30 oktober 1933, waarin Roelants een plan oppert: 'Ik vereenvoudig tot het uiterste: maak in Holland een redactie van 3 personen (Engelman (?) Van Vriesland (?) en u (?)). Centraliseer daar omheen al wie gij nodig acht uit *Forum*, *De Vrije Bladen* e.c. Wij sturen er hier op aan om een centralisatie te maken van 'medewerkers', die vertrouwen in een redactie van Marnix Gijsen, Walschap, Roelants (één van de twee laatstgenoemden eventueel nog te vervangen door een uitgesproken vrijzinnige (Lode Zielens (?) Brulez (?). [...] Als ik aan moeilijkheden denk heb ik vooral de mogelijkheid voor oogen dat Engelman en zijn vrinden misschien aan den Spieghele zouden vasthouden.'

In *Het vaderland* van 17 oktober 1933 werd gemeld dat *Forum* na december 1933 zou verdwijnen en dat er besprekingen werden gevoerd om *Forum* en *De vrije bladen* samen te laten smelten. Verder werd geschreven dat men dacht aan een redactie, bestaande uit De Bourbon, Ter Braak, Engelman, Van Vriesland en Van Wessem. Du Perron schreef hierop

een rectificatie en meldde dat er van een samensmelten van *Forum* met *De vrije bladen* geen sprake was. Van Vriesland had, waarschijnlijk rond 25 oktober 1933, het plan opgeworpen om *De vrije bladen* uit te laten geven door zowel Nijgh & Van Ditmar als uitgeverij De Spieghel om zo het risico over twee zaken te verdelen. Er zouden vijf redacteurs moeten komen, allen stemgerechtigd, en een maandelijkse redactievergadering. Van Vriesland had tegenover Zijlstra betoogd, dat een concentratie van krachten de enige levenskans was (BW 2: 200).

Doeke Zijlstra (1889-1940), sinds 1920 mede-directeur van uitgeverij Nijgh & Van Ditmar te Rotterdam en uitgever van *Forum*.

Van *De vrije bladen* zijn de jaargangen vijf (1928) tot en met elf (1934) uitgegeven bij Uitgeversbedrijf "De Spieghel" te Amsterdam.

Wie Ter Braak bedoelde met de vertegenwoordiger in Vlaanderen, kon niet worden achterhaald.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 19 februari 1934

Menno ter Braak, *Das unbewusste Europa*, *Forum* 3 (1934), 3 (maart): 190-192. De titel van het stuk ontleende Ter Braak aan het boek van Fedor Vergin dat Ter Braak eerder besprak in *Forum* 1 (1932), 7 (juli): 451-462 onder de titel "Een studie in de schaduw". *Das unbewusste Europa* is een protest tegen de arrestatie en de veroordeling van de Duitse schrijver Heinz Liepmann die op 12 februari 1934 werd opgepakt. Hij was van uit een Duits concentratiekamp naar Nederland gevlucht. In Liepmanns roman *Das Vaterland* (Amsterdam, 1934) wordt gemeld dat president Hindenburg betrokken is bij de zwendel in Oost-Duitsland. De Duitse reserve-officier Brandenburg diende daarop een aanklacht in tegen Liepmann. Liepmann werd veroordeeld tot een maand gevangenisstraf wegens belediging van een bevriend staatshoofd (BW 2: 518-519 en VW 4: 551-554).

Forum opende de ene aflevering met de bijdragen van de Nederlandse schrijvers en de volgende aflevering met de bijdragen van de Vlaamse schrijvers.

Simon Vestdijk (1898-1971), schrijver. Hij debuteerde met verzen in *De vrije bladen*, kwam in contact met Ter Braak en Du Perron en werd later mederedacteur van *Forum*. Zijn oeuvre is bekroond met een groot aantal prijzen, waaronder de P.C. Hooftprijs in 1950 en de Grote Prijs der Nederlandse Letteren in 1971.

S. Vestdijk, "De Soedannegerin reist met de Hadji's mee", *Forum* 3 (1934), 5 (mei): 406-407.

S. Vestdijk, "Het lied van den rivierschipper", *Forum* 3 (1934), 5 (mei): 408.

S. Vestdijk, "Jonge Romeinsche negerslavin", *Forum* 3 (1934), 9 (september): 801.

De overige door Van Vriesland genoemde verzen "Doge en cicisbec", "De nieuwe Favoriet", "De Kleppers" en "Liefdesnacht" zijn niet opgenomen in *Forum*.

In 1933 publiceerde Van Vriesland een nog niet voltooide reeks gedichten uit de nalatenschap van Dèr Mouw. Een jaar later gaf hij deze gedichten met drie vermeerderd uit in boekvorm.

*Nagelaten verzen van Johan Andreus dèr Mouw (Adwaita) met een inleidende aanteekening
voorzien door V.E. v. Vr., Rotterdam, 1934*

Hetty, de pleegdochter van het echtpaar Dèr Mouw. Sinds 1930 mevr. H. Patijn-dèr Mouw.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, [20 maart 1934]

Omstreeks 20 maart 1934, de twee artikelen waarover Van Vriesland sprak, zijn opgenomen in de april-aflevering van *Forum*. Over het panopticum-stukje van Du Perron schreef Ter Braak aan Du Perron op 19 maart 1934: 'Het stukje is nu weer naar Vic, eens zien wat hij repliceert' (BW 2: 364). De brief is gedateerd 'Dinsdag', in 1934 viel 20 maart op een dinsdag.

Menno ter Braak, "Einstein", n.a.v. Albert Einstein, *Mein Weltbild, Forum* 3 (1934), 4 (april): 356-362. Opgenomen in Menno ter Braak, *Het tweede gezicht* (VW III: 497-502).

E. du Perron, "De derde knal" ('Panopticum'), *Forum* 3 (1934), 4 (april): 382-384.

Conrad Ferdinand Meyer (1825-1898), Duits schrijver. Zijn oeuvre omvat novellen, een roman, vertellingen in versvorm en gedichten.

In het katholieke blad *Boekenschouw* (1934) werd gesteld dat Antoon Coolen (1897-1961) nog maar tien novellen als *De man met het Jan Klaasenspel* hoefde te schrijven om in een adem te kunnen worden genoemd met A. Tsjechov (1860-1904), G. de Maupassant (1850-1893) en C.F. Meyer. Du Perron schreef hierop "De derde knal", waaruit: 'De eerste twee namen [Tsjechov en Maupassant] kende men, zoodra er maar iets van 'novellen' in de lucht zat, als een referein sedert minstens een kwart eeuw; de derde klinkt verrassend nieuw – of is het verrassend voorbij? Ik althans erken een volmaakte onwetendheid, niet alleen ten opzichte biografiese, maar zelfs van de etnografiese, of met een aktueller woord: de nationale positie van deze beroemde novellist Meyer'.

Vsevolod Meyerhold (1874-1942), Russisch regisseur die na 1917 een revolutionair theater probeerde te scheppen.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

[22 maart 1934]

Omstreeks 22 maart 1934, de gedichten waarover Van Vriesland sprak, zijn opgenomen in de april-aflevering van *Forum*. De brief is gedateerd 'Donderdag', in 1934 viel 22 maart op een donderdag.

Konstandinos P. Kavafis, "Wachtende op de barbaren", "De stappen", "De stad", gedichten vertaald uit het Grieks door G.H. Blanken, *Forum* 3 (1934), 4 (april): 336-342.

Vijf en twintig verzen van Konstandinos P. Kavafis, Alkmaar, 1934.

In 1934 woonde Ter Braak op het Pomonaplein te 's-Gravenhage. De familie Vestdijk woonde aan de Daal en Bergselaan aldaar.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Den Haag)

Wie Van Vriesland bedoelde toen hij sprak over 'Pardeck', kon niet worden achterhaald.

Mevrouw dèr Mouw had een tumor en werd daaraan in Velp geopereerd. Of Ter Braak mevrouw Dèr Mouw daadwerkelijk heeft opgezocht, kon niet met zekerheid worden achterhaald.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

[15 juni 1934]

Omstreeks 15 juni 1934. Het artikel waarover Van Vriesland sprak, is opgenomen in de juli-aflevering van *Forum*. Van Vriesland had het artikel bekeken en teruggezonden naar Ter Braak. Op 17 juni had Ter Braak het stuk ontvangen en hij schreef op die dag aan Du Perron: 'Vic heeft, 'zij het aarzelend', voor J.L. gestemd' (BW 2: 439).

Deze brief betreft een artikel van E. du Perron: "Jan Lubbes", *Forum* 3 (1934), 7 (juli): 586-599. Eveneens opgenomen in E. du Perron, *De smalle mens*, Amsterdam, 1934: 234-258. Deze inzending van Du Perron was bedoeld als een aanval op Albert Kuyle (1904-1958), oud-redacteur van *De gemeenschap* en redacteur van *De nieuwe gemeenschap* en sinds 1930 lid van het fascistische Zwarte front. Het stuk was een vervolg op zijn panopticum "Afscheid van Kustersloot", *Forum* 2 (1933), 12 (december): 896-899.

Van Vriesland doelde hier op het feit dat Du Perron in zijn manuscript had geschreven dat Antoon Coolen het regionalisme verdedigd had. Coolen had dat op grond van een fout krantenverslag geloofend. Volgens Van Vriesland bleek wel uit zijn houding dat hij het regionalisme had verdedigd, maar had Coolen de tekst weerlegd. Ter Braak gaf de kritiek van Van Vriesland door aan Du Perron en deze schreef op 17 juni 1934 aan Ter Braak: 'Over Coolen had ik al genoteerd, dat ik die zinnetjes schrappen zou' (BW 2: 441).

Vgl. E. du Perron, "Jan Lubbes", *Forum* 3 (1934), 7 (juli), waaruit: 'Het kan zijn dat deze nieuwe geestdrift van de katholieke Lubbessen (of zij Kuitenbrouwer heten of nog anders doet er niet toe) voornamelijk ontstond door hun haat tegen de "oude" Gemeenschap, waaruit een putsch van de katholieke Jan Engelman hen stortte op een manier die men misschien zou moeten naslaan bij Vondel of Milton; het is vooral niet onmogelijk dat deze nieuwe gemeenschapslieden zich het neo-tellurische eigen moesten maken voor hun eigen nuance: die van zich als *een generatie jonger* aan te bieden-terwijl het oude toch zoveel meer naar hun gading zou zijn geweest'.

Een interne discussie binnen het katholieke maandblad *De gemeenschap* over kunst en geloof leidde in 1934 tot een breuk en een afsplitsing die politieke gevolgen kreeg. Redacteur Albert

Kuyle wilde de kunst binden aan wat hij noemde ‘katholiek-volksche beginselen’ en richtte in datzelfde jaar met enkele anderen *De nieuwe gemeenschap* op. Hij introduceerde het nieuwe blad als ‘een orgaan voor een overtuigd streven naar een herstelde orde.’ De ondertitel van het tijdschrift had een politiek gehalte: ‘het blad van de rechtse revolutie’. Van het tijdschrift verschenen twee jaargangen.

Die Sammlung was het tijdschrift van de Duitse emigranten en stond onder leiding van Klaus Mann (1906-1949). Ter Braak en Du Perron hebben beiden voor dit tijdschrift geschreven. Van Du Perron verscheen in april 1934 een stuk in *Die Sammlung* onder de titel “Holländische Literatur” (VW 6: 654-679). Vgl. E. du Perron, “Jan Lubbes”, *Forum* 3 (1934), 7 (juli), waaruit: ‘In een stuk voor *Die Sammlung* gaf ik twee maanden geleden mijn opvatting van onze letterkunde. Deze heette partijdig, maar ik had geen oogenblik geprobeerd het anders voor te stellen; men vroeg mij niettemin dit stuk omdat de competentie van anderen zich in “dezen tijd” zwaar van principiële redenen uit dit emigrantenblad had teruggetrokken. Dat allerlei amsterdamse kunstenaars zich ontevreden zouden betonen was te voorzien: mijn taak, op zichzelf al vervelend, was vooruit berekend op enig nazeuren’.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak (Den Haag)

Rotterdam, 24 juni 1934

Adriaan Roland Holst (1888-1976), dichter. In de jaren twintig had Van Vriesland een vriendschappelijk relatie opgebouwd met Roland Holst. Hij verbleef regelmatig in het huis van Roland Holst in Bergen in 1934, maar ook in 1928 en in de winter van 1929.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

[23 juli 1934]

Omstreeks 23 juli 1934, het panopticum-artikel waarover Van Vriesland sprak, is opgenomen in de augustus-aflevering van *Forum*. Ter Braak schreef op 19 juli 1934 in een brief aan Du Perron: ‘Ik heb een stukje over Gide en de Jordaan geschreven’ (BW 3: 11). Van Vriesland sprak in de brief ook over ‘zaterdagmiddag’, dat zou 21 juli kunnen zijn geweest.

Menno ter Braak, “André Gide en de Jordaan” (‘Panopticum’), *Forum* 3 (1934), 8 (augustus): 782-784; opgenomen in het hoofdstuk “Journaal van het Tweede gezicht” in Menno ter Braak, *Het tweede gezicht* (VW 3: 558-560).

Het novellen-nummer, bedoeld voor de maand november, is nooit verschenen. Dit was een idee van Ter Braak en het nummer zou werk van onder anderen Cola Debrot, Victor Varangot en Simon Vestdijk moeten gaan bevatten (BW 3: 18).

Deze brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 10 oktober 1934

Albert Helman, pseudoniem van Lou (officieel: Lodewijk Alphonsus Maria) Lichtveld (1903-1996), schrijver, geboren in Paramaribo. Hij was enige tijd medewerker aan *De gemeenschap*, maar brak met deze kring en met het rooms-katholieke geloof. Ten tijde van *Forum* publiceerde Helman ook in *Het amsterdamsch weekblad*, *Dietsche warande en belfort* en in *De groene Amsterdammer*.

Het was niet met zekerheid te achterhalen welke roman Helman in oktober 1934 aan *Forum* heeft aangeboden. Het zou kunnen gaan om *Orkaan bij nacht* of *De dolle dictator* die hij in respectievelijk 1934 en 1935 heeft uitgebracht en die hij mogelijk eerst in *Forum* wilde laten verschijnen. Van Vriesland kon geen beslissing nemen en wachtte liever het oordeel van Ter Braak en Vestdijk af. Ter Braak schreef op 27 oktober 1934 aan Du Perron: 'Wij kregen van Helman een roman voor *Forum*; abominabel beroerd! Van een aanstellerige, gewichtige *klets*, die ten hemel schreit' (BW 3: 57).

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland (Rotterdam)

Den Haag, 9 februari 1935

Jan Jacob Slauerhoff (1898-1936), schrijver. Vanaf zijn debuutbundel *Archipel* werd hij naast Nijhoff, Herman van den Bergh, Marsman en Hendrik de Vries tot één van de poëzie vernieuwers van na 1916. Hij werkte mee aan *Het getij*, *De vrije bladen* en *Forum* en schreef boekbesprekingen voor de *Nieuwe Arnhemsche courant*. Uit het jaar 1935 zijn geen brieven van Slauerhoff aan Van Vriesland bewaard gebleven.

Slauerhoff verweet Van Vriesland dat hij te weinig tijd besteedde aan zijn redactiewerkzaamheden in *Forum*. Slauerhoff correspondeerde over deze kwestie met Ter Braak en Vestdijk en deelde Van Vriesland, naar bleek, ten onrechte mee dat zij het met hem eens waren. Ter Braak en Vestdijk waren het echter slechts gedeeltelijk met Slauerhoff eens en waren ontstemd over zijn oncollegiale actie.

De 'vlaamsche kwestie' verwijst naar het onoplosbare conflict in de dubbele redactie van *Forum* naar aanleiding van *Virginia*, een novelle van Victor Varangot (1912-1992), *Forum* 4 (1935), 11 (november): 1049-1070. De Nederlandse redactie accepteerde de inzending, voor de katholieke Vlaamse redactie was het 'erotische' verhaal onaanvaardbaar. *Virginia* leidde tot het einde van *Forum*.

Van Vriesland schreef op 3 februari 1935 aan Slauerhoff: 'Over mijn beleid in de N.R.C. weiger ik, op gronden die ik je al schreef, elke gedachtewisseling.'

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 11 februari 1935

Deze brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

P. Verdoes (geb.1886), letterkundige, auteur en collega van Van Vriesland bij de *Nieuwe Rotterdamsche courant*. In 1934 was Verdoes eveneens medewerker bij *De vrije bladen*.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland (Rotterdam)

Den Haag, [4 maart 1935]

Gedateerd ‘Maandag’ met het poststempel van de volgende dag, dinsdag 5 maart 1935.

Dit betreft de brief van Ter Braak aan Slauerhoff van 25 februari 1935. Hierin schreef Ter Braak: ‘Hij [Van Vriesland] verklaart, dat hij de kronieken, waar jij aanmerking op maakt en waar wij ongeveer dezelfde bezwaren tegen hebben, *niet* als representatief voor zijn persoonlijke denkbeelden beschouwt, maar door zijn baantje geen gelegenheid heeft om ze anders te schrijven dan hij doet. Op de meest loyale manier erkent hij dus “overmacht” en hij heeft er geen doekjes om gewonden, dat hij aan deze stukken geen waarde hecht; hij heeft mij permissie gegeven, jou dat vertrouwelijk mee te delen, in de verwachting, dat je het niet als een aangelegenheid voor de algemeenheid zult beschouwen, maar als een eerlijke verantwoording aan Vestedijk, jou en mij ter opheldering in dit “conflict” ’.

Slauerhoff stuurde Ter Braak op 25 februari 1935 vanuit Parijs een briefkaart: ‘Hoe staan nu de zaken. Ik hoor niets. Ik hoop dat de persoonlijkheid, de eerlijkheid het hebben gewonnen van het opportunisme in de tijdschriftpolitiek. *Zoo niet*, dan begrijp je wel dat ik anders met enkele medestanders verder *moet* gaan’.

Welk ‘uitstekend stuk’ Ter Braak bedoelde, kon niet worden achterhaald.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

[5 maart 1935]

Gedateerd ‘Dinsdagavond’ met het poststempel van dezelfde dag, 5 maart 1935.

Het postscriptum staat vermeld op de enveloppe.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

[5 maart 1935]

Tussen 5 maart 1935 en 9 maart 1935. Ter Braak schreef deze brief na ontvangst van de brief van Van Vriesland van 5 maart (brief 36) en voor ontvangst van de brief van Du Perron van 9 maart.

Ter Braak wilde alles bij het oude houden en berustte in het besluit van Slauerhoff om niet meer in *Forum* te publiceren. Slauerhoff begreep dit niet. Hij schreef daarop de volgende ongedateerde brief, die Ter Braak waarschijnlijk bedoelde toen hij sprak over ‘een schunnige brief’: ‘Je bent het dus “au fond” met mij eens en bent toch van plan te berusten in het feit dat ik opstap. Dit begrijp ik van jou niet. Je moet toch het belang inzien van een *levende* redactie en je laat het maar zoo geheel volgens het oude systeem. Ik hoop dat je je bedenkt, iets doet. Mocht je scrupules hebben, dan zal ik zelf de zaak wel aanhangig maken’.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

[10 maart 1935]

Na 9 maart 1935, de brief van Du Perron waarover Ter Braak sprak, is van 9 maart 1935.

Deze brief van Ter Braak is niet bewaard gebleven.

Du Perron schreef op 9 maart 1935 aan Ter Braak dat hij getracht had Slauerhoff aan het verstand te brengen dat zijn manier van doordrijven vijandig was tegenover zowel Vestdijk als Ter Braak. Verder schreef hij dat Slauerhoff hem had gevraagd Ter Braak uit te leggen dat hij [Slauerhoff] hem niet wilde pesten, maar dat hij overtuigd was van zijn gelijk, wat Van Vriesland betrof.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

[15 maart 1935]

De brief van Van Vriesland is zoals vermeld niet bewaard gebleven.

Ter Braak bedoelde waarschijnlijk de brieven van Slauerhoff aan hem en zijn antwoorden op de brieven van Slauerhoff. Mogelijk doelde hij ook op de brief die Slauerhoff vanuit Parijs aan de redactie van *Forum* zond met het verzoek in *Het vaderland* het bericht te plaatsen dat hij was opgehouden als medewerker van het tijdschrift.

V.E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, [20 mei 1935]

Waarschijnlijk te dateren op 20 mei 1935. Van Vriesland dacht dat het stuk dat hij schreef naar aanleiding van de expositie van Wim Schumacher misschien nog in de juni-aflevering van *Forum* opgenomen kon worden. De brief is gedateerd 'Maandag' en 20 mei viel in 1935 op een maandag.

Wim Schumacher (1894-1986), schilder. Hij was lid van de beweging 'De Branding' (1917-1926). Zij schilderden abstracte en expressionistische werken. In tegenstelling tot werk van andere leden van 'De Branding' is er bij Schumacher geen sprake van invloeden van het occultisme. Het stuk van Van Vriesland over de expositie van Wim Schumacher is niet geplaatst in *Forum*.

V.E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 28 mei 1935

Zie de vorige brief.

Rein Blijstra (1901-1975), letterkundige en journalist. Hij was redacteur van *Critisch bulletin*. Hij verwierf bekendheid door zijn reisboeken en zijn werk over architectuur. Zijn psychologische novellen draaien vaak om gewetensconflicten. Hij publiceerde twee bijdragen in de eerste jaargang van *Forum* (1932) 3 (maart) "Een verzoening" en *Forum* 10 (oktober) "Een improvisatie". Mogelijk werd hier het manuscript van zijn novelle *Aanslag* bedoeld.

Menno ter Braak, *De pantserkrant* (1935). Het toneelstuk *De pantserkrant* (VW 2: 327-423) was een satire op de woordzwendel waartoe redacteurs zich lenen als een democratisch blad is opgekocht door de wapenindustrie en de dictatuur moet verdedigen.

Wie Van Vriesland met 'Jong' bedoelde, kon niet worden achterhaald.

Ter Braak bespreekt Herman Gorters *De groote dichters, de nagelaten studiën over de wereldliteratuur en haar maatschappelijke grondslagen*, onder de titel "Dogma en muziek" in *Het vaderland*, 30 juni 1935. Het is eveneens opgenomen in VW 4: 62-69.

V.E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 3 juni 1935

Pankow is een personage in Ter Braaks toneelstuk *De pantserkrant*, hij is nachtredeacteur binnenland.

Dinsdag 4 juni 1935. Van Vriesland is op maandag 3 juni 1935 aan deze brief begonnen en heeft hem op dinsdag 4 juni voltooid.

Het is onduidelijk op welke anthologie van Vestdijk Van Vriesland doelde. In 1935 heeft Vestdijk geen bloemlezing samengesteld. De eerste bloemlezing van Vestdijk *Een op de zeven* is uitgekomen in 1954 en de andere *Door de bril van het heden* werd uitgegeven in 1956.

Op de literatuur van zijn dagen reageerde Du Perron in de vorm van polemische dagboeknotities. Van Vriesland doelde hier op “Blocnote klein formaat” (’s-Gravenhage, 1936). De eerste “Blocnote klein formaat” verscheen in *Forum* 3 (1934) 11 (november): 1026-1036. Na deze brief van Van Vriesland verscheen het eerstvolgende stukje van Du Perron in *Forum* 4 (1935) 10 (oktober): 984-997.

V.E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Epe, 8 juli 1935

Epe (G) Hotel Gude, Dellenweg.

Victor E. van Vriesland, *Herhalingsoefeningen*, Amsterdam, 1935.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

[Den Haag], 10 juli 1935

Dit betreft de brief van 7 juli 1935 aan Doeke Zijlstra, waarin Ter Braak meedeelde zijn functie als redacteur van *Forum* aan het einde van het jaar te willen neerleggen. De redenen voor dit besluit waren ten eerste dat hij zich ‘vermoeid’ voelde doordat de leiding van èn een tijdschrift èn een kunstrubriek in *Het vaderland* hem te veel werden. Een andere reden voor zijn vertrek was de kwestie ‘Virginia’, dat voor Ter Braak een onoverkomelijk punt was geworden. Zijlstra was teleurgesteld over zijn aftreden, maar respecteerde zijn beslissing.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Epe, 12 juli 1935

Op de achterzijde van deze brief staat in het handschrift van Ter Braak: 'Jonkman Pieterlastmankade 29III. Ben drie uur aanwezig'. Ter Braak heeft deze brief van Van Vriesland waarschijnlijk als notitieblaadje gebruikt.

Er werd vergaderd op maandag 29 juli 1935.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Epe, 24 juli 1935

Jan Romein, "De Dialectiek van de Vooruitgang. Bijdrage tot het ontwikkelings- en ondergangsbegrip in de geschiedenis", in *Forum* 4 (1935), 8 (augustus): 752-777. Vervolg in *Forum* 4 (1935) 9 (september): 828-855. Ook in: Jan Romein, *Het onvoltooid verleden*, Amsterdam, 1937. Van Vriesland vond het stuk niet geschikt voor opname in *Forum* omdat het te wetenschappelijk en te lang was. Du Perron was het met Van Vriesland eens. Ter Braak was erg enthousiast over het stuk en kon Vestdijk eveneens overtuigen.

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 9 oktober 1935

Dit betreft de brief van Ter Braak aan Nijgh & Van Ditmar, van 3 oktober 1935, waaruit: [...] de 'inmenging' van de heer du Perron, waarover in de brief van 1 okt. nog gerept wordt, heeft slechts een secundair belang, al wordt de kwestie daardoor inderdaad gecompliceerder. In beginsel waren alle drie leden van de Nederlandse redactie het erover eens, dat de inmenging van Vlaanderen in de Nederlandse aangelegenheden een ontoelaatbare inbreuk op de bepalingen der samenwerking betekende, zoals zij het erover eens waren, dat geen pogingen moesten worden nagelaten om door concessies te trachten het geschil te 'lokaliseren'. Dat de heer van Vriesland zijn houding gewijzigd heeft na de 'inmenging' van du Perron, is een zaak, die daarin geen verandering brengt; de consequenties, die hij aan die 'inmenging' heeft verbonden, komen voor zijn rekening, niet voor de mijne'. Verder schreef Ter Braak: [...] dat de heer du Perron zich in de redactionele zaken heeft gemengd, is dus een tweede legende; hij mengde zich, als mijn vriend, in *mijn* zaken, en ik mengde mijn zaken in de Forumzaken. Van 'intimidatie' en 'suggestie' is geen sprake, aangezien ik volledig overtuigd was van de onnoodzakelijkheid van een Forum zonder du Perron; ik gebruik weinig vleierende woorden als 'intimidatie' en 'suggestie' alleen, wanneer iemand niet kan aantonen *op welke gronden* hij zijn gedrag in overleg met anderen bepaalt. Ik heb *mijn* gronden in de vergadering der Nederlandse redactie en in tegenwoordigheid van den heer Zijlstra blootgelegd en het heeft mij gekrenkt, dat ik in deze brief desondanks die termen heb moeten terugvinden. Het staat mijn collega van Vriesland vrij er anders over te denken dan ik, en ik neem de heer Zijlstra niet kwalijk dat hij zich over de geschapen situatie ergert; maar laat men mij dan tenminste ook het recht laten op *mijn* opvatting, zonder die te verbinden met termen van minder complimenteuzen aard'.

Het gaat hier om een gedicht uit de bundel *Herhalingsoefeningen* (1935) van Van Vriesland.

Het is niet met zekerheid te zeggen om welk gedicht het gaat.

Menno ter Braak, *Het tweede gezicht* (VW 3: 383-518) In deze essays staat de drang tot ontmaskering van schijnwaarden centraal. De titel heeft betrekking op het tweede gezicht dat in de schaduw blijft van het officiële masker van het eerste.

Henricus Nijgh (1873-1948), directeur van de *Nieuwe Rotterdamse courant*.

Govert George van der Hoeven (1872-1955), jurist en hoofdredacteur van de *Nieuwe Rotterdamse courant* van 1910 tot 1936.

Hendrik Marsman, *Nieuwe Rotterdamse courant*, 23 oktober 1935, n.a.v. Menno ter Braak, *Het tweede gezicht*, waaruit: ‘Het Tweede Gezicht bevat uitstekende stukken, vrijwel alle geschreven in dien tegelijk frisch en voortvarenden stijl die vooral zijn kortere stukken kenmerkt. Ik geloof niet dat het na zijn laatste twee grotere boeken veel nieuwe gezichtspunten opent, maar het is daarom niet minder het lezen waard. Tot de beste stukken behoren “Een studie in de schaduw”, “Paapsche sympathieën” en “Het instinct der Intellectueelen”; zij bewijzen opnieuw dat Ter Braak behoort tot de beste essayisten van het land’.

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

[15 oktober 1935]

Tussen 9 oktober (brief 47) en 22 oktober 1935.

Het eerste vel van deze brief ontbreekt. Het gaat hier om de conceptverklaring met betrekking tot de opheffing van *Forum*. Over de feiten waren beide partijen het eens, maar de gevoelsaccenten waren verschillend en daarom publiceerde elke redactie haar eigen verklaringen aan het begin van de novemberaflevering van 1935.

De verschillen tussen de conceptverklaring en de definitieve verklaring heeft Roelants aangegeven in *Roman*: 156-157.

Deze geschreven passage is toegevoegd door Ter Braak. Linksonder in de marge staat de aantekening van Van Vriesland: ‘B[este].D[oeko]. Omgaand aan Menno doorzenden s.v.p.’ De dank aan uitgever Doeke Zijlstra, die Ter Braak niet in de conceptverklaring had opgenomen is een toevoeging van Van Vriesland (zie de volgende brief).

Menno ter Braak
aan
Victor E. van Vriesland

Den Haag, [22 oktober 1935]

Raymond Herreman (1896-1971), Belgisch Nederlandstalig schrijver, ambtenaar en journalist. Hij was medeoprichter van *’t Fonteintje* en het *Nieuw vlaams tijdschrift* en Vlaams redactielid van *Forum*.

Het betreft hier de brief van Raymond Herreman aan Ter Braak van 20 oktober 1935, waarin Herreman aangeeft met welke passages de Vlamingen het oneens waren en welke formuleringen zij onduidelijk vonden. Herreman gaf de voorkeur aan de korte formule: 'Met januari houd Forum op te verschijnen'.

De pers ging zich met de kwestie 'Virginia' bemoeien. Op 8 oktober 1935 verscheen in het *Algemeen handelsblad* een stuk van de Brusselse correspondent Toussaint van Boelaere, waarin volgens Ter Braak 'de hele quaestie in jezuïtische verdraaiing werd gepresenteerd. Ik heb nu Maurice gesommeerd mij te berichten, of hij dat stuk kletsmajoor heeft geïnspireerd, ja of neen. Het praatje van Toussaint is n.l. geheel volgens de ideeën van de Vl. Redacteuren' (BW 3: 302).

Victor E. van Vriesland
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 23 oktober 1935

Dit betreft de brief van Ter Braak van 22 oktober 1935.